

GUERRA I QUOTIDIANITAT MILITAR EN TEMPS DE SETGE: BARCELONA I CATALUNYA EL 1713-1714

ADRIÀ CASES I IBÁÑEZ
Universitat Autònoma de Barcelona

1. CAP A LA GUERRA A ULTRANÇA

«Se ha de suponer y considerar que todo aquel Principado está sujeto a S. M. [Felip V] y rendido a su obediencia, sin que sus armas ni sus órdenes puedan hallar obstáculo ni contradicción alguna.»¹ Aquest eloqüent fragment realitzat a la cort de Madrid, precisament poques setmanes abans que es produís la signatura del Tractat d'Utrecht, manifestava l'opinió generalitzada del bàndol borbònic una vegada s'inaugurà la campanya de 1713. Un esperit que també quedava palès en la instrucció que el mateix monarca va donar al duc de Pòpuli per dirigir el procés de retorn de Catalunya cap als dominis borbònics: «no considero que la ciega obstinación de los catalanes llegue hasta el extremo de atreverse a resistir, aun después que les falte el apoyo de las tropas regladas de los enemigos».²

Ambdós fragments traspuen clarament la confiança per part de Madrid que la guerra per fi acabava. Una confiança que de ben segur ja es va entreveure en el segon semestre de 1712, quan van produir-se tres esdeveniments cabdals en l'esfera internacional: la signatura d'un armistici de quatre mesos de durada entre la Gran Bretanya i França, amb la consegüent evacuació de l'exèrcit anglès de Catalunya; quan el regne de Portugal va protagonitzar un procés d'identiques característiques, i, sobretot, quan Felip V va renunciar a contracar als drets hereditaris —i els dels seus successors— de la Corona francesa. Gràcies a aquest compromís, que evitava la temuda unió dinàstica entre França i la monarquia hispànica, la Gran Bretanya va bloquejar un

dels esculls que l'havien portat a declarar la guerra el 1702.³

Només Carles VI no va convenir en els termes de la pau que s'estava cuinant a Utrecht, fet que li va permetre mostrar una certa ambigüitat quan els estaments catalans li preguntaren sobre el perllongament de la disputa.⁴ Tot amb tot, aquest fet no li va impedir pactar l'evacuació de les tropes imperials del Principat el març de 1713.

Els esdeveniments internacionals ocorreguts des de 1712 van consumir-se amb la firma del Tractat d'Utrecht (11 d'abril de 1713). En línies generals, podem advertir que les dues grans potències del moment van aconseguir sortir-ne beneficiades, sobretot la Gran Bretanya, que va iniciar un procés d'expansió que la conduiria a l'hegemonia internacional dels decennis posteriors.⁵ La monarquia anglosaxona va aconseguir el control d'alguns enclavaments americans (Saint Kitts, Nova Escòcia, Terranova i la badia de Hudson) i va assegurar la seva presència al Mediterrani occidental, amb les possessions de l'illa de Menorca i del penyal de Gibraltar. Sobretot, va apoderar-se, en detriment de França, de l'anhelat contracte d'esclaus, que en reglamentava el subministrament per un període de trenta anys. Un darrer avantatge comercial va ser el permís de poder enviar una embarcació de gran tonatge lliure d'aranzels a la fira de Portobelo (Panamà). França, per la seva banda, i tenint en compte les condicions humiliants que s'havien produït en anteriors conferències (1709-1710), va consolidar les seves fronteres continentals i va aconseguir que Felip V es mantingués al tron hispànic. Quant al rei espanyol, a més de mantenir la monarquia, va continuar controlant les

1. Archivo Histórico Nacional (AHN), *Estado*, lligall 440-2. Madrid, 19 de març de 1713.

2. AHN, *Estado*, lligall 440-2, *Instrucción para el Duque de Pòpuli sobre lo que ha de obrar en Cataluña*. Madrid, 3 d'abril de 1713. Vegeu també aquesta percepció de la cort borbònica madrilenya a Josep M. TORRAS I RIBÉ, «El tombant decisiu de la Guerra de Successió a Catalunya: evacuació de l'exèrcit imperial i repressió borbònica (1713)» *Pedralbes: Revista d'Història Moderna* (Barcelona), núm. 23, vol. II (2003), p. 261. Ferran Soldevila, seguint apreciacions de Pròsper de Verboom, ho considerava inimaginable: vegeu Ferran SOLDEVILA, «Anglaterra i Catalunya. Les relacions anglo-catalanes durant la Guerra de Successió», *Manuscrits: Revista d'Història Moderna* (Bellaterra), núm. 13 (1995), p. 23. El cronista austriacista Francesc de Castellví també va constatar la creença de la no-oposició per part de Barcelona i d'alguns estaments catalans: vegeu Francesc de CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, vol. III, edició a cura de Josep M. Mundet i José M. Alsina, Madrid, Fundación Francisco Elías de Tejada y Erasmo Pèrcopo, 1999, p. 620.

3. Tal com han apuntat estudiosos del procés de pau de la Guerra de Successió, els autèntics actors de les conferències eren la Gran Bretanya i França, provocant que la resta de potències anessin a remolc del procés; vegeu els treballs de Lucien BÉLY, *Espions et ambassadeurs au temps de Louis XIV*, París, Fayard, 1990; Lucien BÉLY, *Les relations internationales en Europe: XVIIe-XVIIIe siècles*, París, Presses Universitaires de France, 1992.

4. Josep M. TORRAS I RIBÉ, *La Guerra de Successió i els setges de Barcelona (1697-1714)*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1999, p. 306 i s.

5. Agustín JIMÉNEZ MORENO, «La búsqueda de la hegemonía marítima y comercial. La participación de Inglaterra en la Guerra de Sucesión española según la obra de Francisco de Castellví *Narraciones históricas* (1700-1715)», *Revista de Historia Moderna: Anales de la Universidad de Alicante* (Alacant), núm. 25 (2007), p. 176-178.

colònies d'ultramar; ara bé, en l'àmbit europeu, les possessions italianes i els pròspers territoris flamencs van ser entregats a altres potències (Savoia i Àustria). Els Estats Generals van assegurar les possessions de la Barrera, una línia de fortificacions que garantia la integritat del seu territori en cas que França promogués una nova incursió. El regne de Portugal va ampliar lleugerament els dominis americans, assegurant la colònia de Sacramento i obtenint part de la Guaiana francesa. El duc de Savoia va recuperar localitats que havien estat ocupades per Lluís XIV, va guanyar Sicília en detriment de Felip V i va posseir els drets hereditaris de la monarquia en cas que s'extingís la línia borbònica que s'encetava a Madrid.⁶

A Catalunya, la primera escena rellevant on es va entreveure el seguit de moviments que acompanyarien el 1713 va ser la sortida definitiva de l'emperadriu (19 de març). La flota de l'almirall Jennings va ser l'encarregada de transportar la comitiva i un primer gruix d'exiliats que buscaven l'aixopluc de l'Imperi.⁷ Entre els embarcats, Pau Ignasi de Dalmases i Felip Ferran van acudir a Anglaterra i Holanda, respectivament, per mirar de debatre l'afer conegut internacionalment com el «cas dels catalans».⁸ En aquest sentit, en paral·lel a les conferències que es duïen a terme a Europa, la ciutat de Barcelona i el braç militar havien interactuat per intentar buscar la complicitat de les potències aliades amb l'objectiu de conservar les Constitucions catalanes. La classe dirigent del Principat coneixia perfectament l'abolició dels furs que havia sobrevingut amb les ocupacions borbòniques dels regnes d'Aragó i València. Ara bé, sobre aquest aspecte Felip V era intransigent; fins i tot alguns autors han advertit que es tractava d'una qüestió personal.⁹ La detallada correspondència del baró de Lexington, ambaixador anglès a Madrid, també en deixà constància: «The king [Felip V] declared that he would rather venture his crown, than grant any privileges to the Catalans».¹⁰

L'evacuació acordada pels plenipotenciaris de Car-

les VI el març de 1713, en relació amb Catalunya i el regne de Mallorca, va derivar en el Conveni de L'Hospitalet (22 de juny de 1713).¹¹ A l'Hospitalet, Ceva Grimaldi, per part filipista, i el general Königsegg, pel costat imperial, acordaren la sortida de les últimes tropes i l'entrega de les places militars catalanes. Així mateix, amb aquest document s'aprovava l'abandonament de les illes de Mallorca i Eivissa, encara sota obediència carolina. El resultat de la convenció es plasmarà a inicis de juliol, quan, des de Barcelona, un primer contingent de l'exèrcit imperial s'embarcà a les naus angleses de l'almirall Jennings. A mitjan mes, el gruix transportat d'onze mil homes va arribar a Vado Ligure.¹² Durant les setmanes posteriors, la resta de militars van realitzar el mateix trajecte, on alguns civils i eclesiàstics compromesos amb la dinastia Habsburg també emprengueren la sortida.¹³

A Catalunya, la situació es va viure a remolc dels esdeveniments que acabem de referir. Entre els estaments del país, el denominador comú del primer semestre de 1713 —a part de les temptatives per preservar el règim de llibertats— va ser l'intent d'esbrinar les possibilitats reals de continuar la disputa al costat del monarca austríac, quelcom que no es conegué definitivament fins a la tardana data del 10 de juny de 1713.¹⁴ Fins que no es va saber la notícia, sobre el paper, l'emperador encara no havia signat cap acord de pau. Tot plegat provocava que sectors del territori consideressin la lluita viable; una visió que contrastava frontalment amb el que hem referit a l'inici d'aquestes línies i que alguns militars borbònics presents a Catalunya no deixaven de trametre a Madrid: «Señor, volviendo a los catalanes, muestran grande alborozo en la continuación de la guerra, que dan por fijo, pero no sé cómo se saldrán de esta no teniendo ni dinero, ni víveres, ni forma de tren de artillería».¹⁵

La confusió i la improvisació eren habituals, un clima de desgovern afavorit per nombroses partides de fusellers i voluntaris que campaven amb llibertat pel territori cometent tota mena d'abusos.¹⁶ Des del front,

6. Vegeu el detall del repartiment territorial derivat de la pau d'Utrecht a Joaquim ALBAREDA I SALVADÓ, *La Guerra de Sucesión de España (1700-1714)*, Barcelona, Crítica, 2010, p. 335-344.

7. Agustí ALCOBERRO I PERICAY, *L'exili austriacista, 1713-1747*, vol. I, Barcelona, Fundació Noguera, 2002, p. 37-40. Hi ha una llista dels personatges més significats que van acompanyar la reina a AHN, *Estado*, lligall 440-2.

8. Joaquim ALBAREDA I SALVADÓ, *El «Cas dels catalans»: La conducta dels aliats arran de la Guerra de Successió (1705-1742)*, Barcelona, Fundació Noguera, 2005, p. 145-169.

9. Ricardo GARCÍA CÁRCCEL, *Felipe V y los españoles: Una visión periférica del problema de España*, Barcelona, Plaza & Janés, 2002, p. 106; Virginia LEÓN SANZ, *Carlos VI: El emperador que no pudo ser rey de España*, Madrid, Aguilar, 2003, p. 208.

10. Trad.: «El rei [Felip V] va declarar que preferiria aventurar el destí de la seva corona abans que concedir cap privilegi als catalans» (The National Archives (TNA), *State Papers* (SP) 94/80. Carta del baró de Lexington al secretari d'Estat, comte de Dartmouth. Madrid, 6 de febrer de 1713).

11. Els articles del Conveni de L'Hospitalet, a Francesc de CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, III, p. 777-778; Archivo General de Simancas (AGS), *Secretaría de Estado*, lligall 8128; AHN, *Estado*, lligall 432.

12. TNA, SP 79/7. Carta de George Henshaw al secretari d'Estat, comte de Dartmouth. Gènova, 15 de juliol de 1713.

13. Agustí ALCOBERRO I PERICAY, *L'exili austriacista...*, 2002, p. 41-46.

14. Josep M. Torras, seguint els arguments de Salvador Sanpere, apunta el deliberat retard per part dels agents imperials —Starhemberg— a l'hora de comunicar la notícia als Tres Comuns; vegeu Josep M. TORRAS I RIBÉ, *La Guerra de Successió i els setges...*, 1999, p. 314.

15. AHN, *Estado*, lligall 432. Carta d'Antonio Gandolfo a Grimaldo. Puigcerdà, 2 de juny de 1713.

16. En aquest sentit, informadors del bàndol filipista constataren aquest estat d'ànim. El jutge Josep d'Alòs, sobretot, és el que va informar de la situació, on la confusió viscuda a Catalunya era

ambdós bàndols constataren aquesta realitat. Els filipistes avisaven que el nombre de voluntaris havia augmentat molt a l'Urgell, fet que representava un impediment seriós per a la circulació de correus.¹⁷ El comandant Ceva Grimaldi testimoniava com un gruix de mil quatre-cents homes conformat per miquelets i voluntaris va recórrer la conca de Tremp i va saquejar Àger.¹⁸ En el bàndol català, el coronel del regiment de la Diputació del General també es mostrava molt a desgrat arran de la poca seguretat que existia als camins circumdants a la Seu d'Urgell, on alguns voluntaris campaven «menospreciando los pliegos y la firma de mis partes, con el seguro de vivir con demasiada libertad y ninguna disciplina militar».¹⁹ Starhemberg, sobre els miquelets, havia escrit que «han dado justo motivo para valerse de los términos del mayor rigor, para evitar y atajar la permisión [y] continuación de excesos tan horrorosos contra el servicio de Dios, de S. M. C. y del bien público».²⁰ Durant el primer semestre de 1713, el general austríac va fer el possible perquè les partides de fusellers abandonessin la mobilització armada, especialment durant els darrers mesos, quan l'últim virrei de Catalunya va pactar de manera secreta les condicions de l'armistici que conduirien a la signatura del Conveni de L'Hospitalet.²¹ No podem menystenir que, al regne de València, tot i el domini borbònic que va sobrevenir després de la batalla d'Almansa, partides de miquelets van continuar fustigant-hi el desplegament de l'exèrcit filipista durant diverses campanyes.²² De fet, el mateix Felip V també ho reconeixia en la instrucció lliurada al duc de Pòpuli, i si bé no esperava que ni la Coronela de Barcelona ni les autoritats catalanes mostressin resistència, sí que temia que es produïssin amotinaments de miquelets en fortins muntanyencs.²³

A petició dels Tres Comuns, i fruit de la precipitació dels esdeveniments que havien ocorregut des d'inicis de 1713 —marxa de la reina, armistici de l'empera-

dor, Conveni de L'Hospitalet i evacuació de tropes—, es va considerar oportú convocar la Junta General de Braços de Catalunya.²⁴ L'objectiu era consensuar una resposta dels estaments en representació de la societat catalana. Les sessions es van inaugurar a la Casa de la Diputació el 30 de juny. La representació del braç reial va ser més del triple de l'existent en les darreres Corts, amb cent vint síndics. L'estament eclesiàstic estava compost per dinou representants i el nobiliari per uns dos-cents.²⁵ Els debats van ser intensos, ja que les opinions a favor i en contra de prosseguir la guerra van ser-hi presents. En un primer moment, els braços eclesiàstic i militar van optar per la rendició, mentre que el braç reial va mostrar-se disposat a lluitar.²⁶ Finalment, però, l'estament noble va canviar el vot i, amb aquest fet, el sentit de la resolució de la Junta General de Braços.²⁷ Així, el 6 de juliol de 1713, els estaments catalans van proclamar la guerra a ultrança contra Felip V i Lluís XIV. La resolució es féu pública al cap de tres dies.

2. LA GUERRA DELS CATALANS: LA BARCELONA ASSETJADA I LA CONFIGURACIÓ D'UN NOU EXÈRCIT

«Solamente puedo ratificar mi grande sentimiento en ver una tan atroz rebeldía y obstinación de este pueblo, que me sonrojo de haber nacido entre tal gente, ya que Dios quiso fuese el destino de mi ser.»²⁸ Amb aquestes paraules el filipista català Josep d'Alòs mostrava compungit el seu malestar pel sentit que havien adquirit els esdeveniments. Però, si bé els seus mots poden emmarcar-se en un context de fidelitat envers Felip V, les d'alguns segments catalans que fins llavors havien jurat obediència a Carles III foren igualment punyents: «nos vehem constituïts en la més estreta obligació de detes-

evident. Vegeu la seva correspondència a AHN, *Estado*, lligalls 432 i 440-1.

17. AHN, *Estado*, lligall 440-2. Carta de Josep d'Alòs a Grimaldo. Saragossa, 18 d'abril de 1713.

18. AHN, *Estado*, lligall 440-1. Carta de Ceva Grimaldi a Grimaldo. Balaguer, 7 d'abril de 1713.

19. AHN, *Estado*, lligall 433-2. Carta de Francesc Sans Miquel i de Mont-rodon a Antonio Gandolfo. La Seu d'Urgell, 22 de juny de 1713.

20. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), *Cancelleria Reial*, cartes de l'arxiduc Carles d'Àustria, caixa 3C. Ordre del comandant Starhemberg al coronel Juan de Ahumada. Barcelona, 3 de febrer de 1713.

21. Salvador SANPERE I MIQUEL, *Fin de la nación catalana*, Barcelona, 1905, p. 155-157.

22. Carme PÉREZ APARICIO, «La respuesta valenciana a la abolición de los Fueros. Los miguelotes», *Estudis: Revista de Historia Moderna* (València), núm. 37 (2011), p. 393-412.

23. AHN, *Estado*, lligall 440-2, *Instrucció para el Duque de Pòpuli sobre lo que ha de obrar en Cataluña*. Madrid, 3 d'abril de 1713.

24. Eduard MARTÍ I FRAGA, «La Conferència dels Tres Comuns: una aproximació», a Joaquim ALBAREDA (ed.), *Una relació difícil: Catalunya i l'Espanya moderna (segles XVII-XIX)*, Barcelona, Base, 2007, p. 220.

25. Núria SALES, *Els segles de la decadència*, Barcelona, Edicions 62, 1989, col·l. «Història de Catalunya», núm. 4, p. 419 (col·l. dirigida per Pierre Vilar).

26. Ferran SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, vol. III, Barcelona, Alpha, 1963, p. 1127 i s.

27. El cronista austriacista dona a entendre que, en un primer moment, el vot general de l'estament noble va consistir en la submissió. Aquesta decisió no va ser del grat d'alguns cavallers i van adjuntar una queixa formal a la resolució definitiva. A continuació, el síndic del braç reial va comunicar al president del braç militar (comte de Plasència) la resolució que havia adoptat l'estament que representava les ciutats i les viles de Catalunya: en aquest cas, continuar la guerra. El comte de Plasència va trametre la informació als representants de la noblesa, que, repensant la deliberació, també optaren per lluitar; vegeu aquest procés amb detall a Francesc de CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, III, p. 565-568.

28. AHN, *Estado*, lligall 433-1. Carta de Josep d'Alòs a Grimaldo. Camp davant de Barcelona, 5 d'agost de 1713.

tar davant de tot lo món la resolució presa per los habitants de Barcelona com a enemics de la pàtria [...] amonestam a tots y qualsevols dels naturals de aquest Principat lo apartar-se de la comunicació de tan escandalosos y podrits membres de esta República; ignorant del benefici del perdó general de Sa Majestat [Felip V]». ²⁹ Aquesta proclama feta des de Martorell i Mataró elaborada per la noblesa manifesta com una part de la societat catalana no veia amb bons ulls el procés resistent sorgit de la resolució adoptada per la Junta General de Braços. No hi ha dubte que ens trobem davant d'un dels moments més crítics de la història de Catalunya, i això va provocar un cisma social que s'aniria aguditzant a mesura que van transcórrer els mesos.

Però, si bé és cert que segments de la societat reflectien aquest estat d'opinió, no és menys cert que la posició generalitzada de les institucions del Principat, especialment la del Consell de Cent, fou la d'iniciar la guerra en tota la seva dimensió. Aquell mateix estiu, els Tres Comuns van sol·licitar ajuda a l'emperador, així com van promocionar una campanya de propaganda bèl·lica. La proliferació d'opuscles i pamflets polítics va ser freqüent, unes crides que tenien com a denominador comú justificar la guerra i esperonar la lluita. Un dels textos més cèlebres va ser el *Despertador de Catalunya*, publicat el novembre de 1713. ³⁰ Paral·lelament, aquests esdeveniments van produir-se en un context d'efervescència religiosa que va durar fins a la jornada de l'Onze de Setembre. L'ambient exacerbat reflectia una societat típica de l'Antic Règim. La por als possibles esdeveniments que es prefiguraven es traduïa en tot un seguit d'actes d'autèntica fe religiosa. D'aquesta manera, les processons, els sermons, les peregrinacions, l'exposició de relíquies i sagraris i les banderes dels regiments que mostraven marededéus i sants foren molt habituals. ³¹

Els esforços de les institucions catalanes es van centrar a reunir els pocs recursos disponibles per intentar perllongar la resistència. Aquests processos viscuts a cavall de juliol de 1713 i setembre de 1714 han portat a què alguns autors parlessin d'un «moment republicà», ³² atesa l'autoorganització viscuda en termes polítics i militars. Els braços catalans van organitzar quatre juntes, amb representació dels tres estats, formades per dotze persones cadascuna (Junta de Guerra, de

Mitjans, d'Economia i de Confiscacions i Política). ³³

Aquest ordenament d'emergència va traduir-se en la formació d'un nou exèrcit, del qual Antoni de Villarroel fou nomenat comandant general. ³⁴ Es resolgué la formació de tres regiments de cavalleria: el de Francesc Solà (Sant Jordi), el que va reclutar i pagar Sebastià Dalmau (la Fe) i el de Rafael Nebot. ³⁵ Així mateix, els voluntaris de cavalleria aragonesos van formar un cos de dragons que liderava, a petició i amb el patrocini de Sebastià Dalmau, Pere Vinyals (Sant Miquel). ³⁶

Els regiments d'infanteria van ser cinc i sobre el paper estaven organitzats segons la nació d'origen: el coronel dels valencians era Josep Vicent Torres i Eiximeno (Verge dels Desemparats); els castellans estaven enrolats sota el lideratge de Gregorio de Saavedra y Portugal (Verge de la Concepció); els navarresos, així com altres soldats provinents de la resta d'Espanya, amb el coronel José Íñiguez de Abarca (Santa Eulàlia); en el regiment de Joan de Madrenas van restar enquadrats els alemanys que s'havien quedat a combatre (Sant Narcís), i el coronel Josep Bellver va aglutinar els catalans (Verge del Roser). Els efectius d'artilleria van organitzar-se en sis companyies de cinquanta homes cadascuna.

Els cossos ja existents de la ciutat de Barcelona i de la Diputació del General, amb els respectius coronels, Jaume de Cordelles i Francesc Sans Miquel i de Montrodon, van continuar en servei. Ja el 8 de juliol, la ciutat de Barcelona va deliberar que s'equipessin tots els soldats dels seus regiments, així com destinà cinc mil lliures per pagar-ne els sous. ³⁷ Alhora, també va enviar cartes al territori per oferir dos sous de socors diaris i el pa de munició per a aquell que volgués enrolar-se. ³⁸

La mobilització auxiliar també fou organitzada. Es van prolongar els serveis de quatre coronels de fusellers: Joan Vila i Ferrer, Ermengol Amill, Segimon Torres i Moliner i Rau. A l'interior de Barcelona es van formar dues esquadres noves, la de Barnadàs i la de Josep Ortiz (Sant Vicent Ferrer). La Junta de Guerra va

33. Francesc de CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, III, p. 583.

34. Hem seguit la detallada descripció d'aquest procés formatiu a Francesc de CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, III, p. 581-595 i 695-705.

35. Informadors borbònics assenyalaven que els resistents catalans compraven els cavalls a les tropes holandeses i imperials sortints a raó de cinquanta rals d'ardit cada animal (AHN, *Estado*, lligall 432, carta del cavaller de Bus a Grimaldo. Lleida, 11 de juny de 1713). Francesc Bellsolèl també contrasta aquest fet, especialment en relació amb el cos que aixecà Sebastià Dalmau; vegeu Antoni SIMON I TARRÉS (ed.), *Pagesos, capellans i industrials de la marina de la Selva*, Barcelona, Curial, 1993, p. 270.

36. ACA, *Generalitat*, Junta de Guerra i de Provisions (1713-1714), G123, f. 92.

37. Francesc Xavier HERNÁNDEZ i Francesc RIART, *Els exèrcits de Catalunya (1713-1714): Uniformes, equipaments i organització*, Barcelona, Rafael Dalmau, 2007, p. 67.

38. AHN, *Estado*, lligall 433-2, carta dels consellers de Barcelona al veguer de Vilafranca. Barcelona, 19 de juliol de 1713.

29. AHN, *Estado*, lligall 433-1, *Protestació de la noblesa catalana contra la temerària resolució y operacions que executan los moradors y habitants que han quedat en la ciutat de Barcelona, negant la obediència y resistint a las armas de Sa Mag.* Mataró, [31] de juliol de 1713.

30. Joaquim ALBAREDA I SALVADÓ (ed.), *Escrips polítics del segle XVIII*, Vic, Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives i Eumo, 1996, p. 121-192.

31. Núria SALES, *Els segles de la decadència*, 1989, p. 421-422.

32. Joaquim ALBAREDA I SALVADÓ (ed.), *El «Cas dels catalans»...*, 2005, p. 66-71.

TAULA 1. *Composició territorial dels registres hospitalaris de la Santa Creu corresponents al regiment d'infanteria de la Verge dels Desemparats (1713-1714)*

Territori (estat/monarquia)	Nombre de registres	Percentatge	Detall territorial ⁴¹
Corona d'Aragó	25	26,5	12 (48 %) Regne de València 10 (40 %) Catalunya 2 (8 %) Regne d'Aragó 1 (4 %) Regne de Mallorca
Regne de França	15	15,95	
Corona de Castella	12	12,76	
Regne Unit de la Gran Bretanya	12	12,76	
Flandes	11	11,7	
Imperi germànic	7	7,44	
Altres indrets	12	12,76	
Total	94	99,9	

FONT: Elaboració pròpia; AH 142 i AH 144.

donar patents de coronel a Marturià Masegur, Antoni Llorós, Jaume Molins i Antoni Vidal per mirar d'aixecar regiments de miquelets a l'interior de Catalunya. Alhora, els voluntaris de peu van restar enrolats sota quatre companyies soltes, així com una companyia d'hússars.

Gràcies a l'estudi que hem dut a terme del registre d'entrada de soldats malalts de l'Hospital de la Santa Creu, hem pogut constatar el mosaic que conformaven aquests cossos; per tant, com descriu Castellví, és agosarat definir que un únic grup nacional va configurar un regiment. Tot i així, és just afirmar que, si observem les dades, existeix un cert predomini de la nació a la qual fa referència el cronista austriacista. En termes generals, podem concloure que els combatents que van formar part d'aquest exèrcit d'emergència eren, principalment, d'origen catalanoaragonès, amb predominança de soldats nascuts al Principat. De fet, aquesta situació és la que es produïa en l'exèrcit aliat de 1706-1713, on, a banda dels cossos que estaven formats per regiments estrangers (portuguesos, anglesos, imperials, italians, etc.), entre els militars hispànics, el predomini catalanoaragonès ja era notable.³⁹ De la mateixa manera, alguns soldats del referit exèrcit que no havien abandonat Catalunya van engrossir la resistència catalana; i si bé és possible documentar militars de gairebé totes les nacions, és remarcable constatar la presència de combatents anglesos i portuguesos en diversos regiments (vegeu les taules 1-9).⁴⁰ Per tot plegat hem de

concebre que l'exèrcit que es va aixecar a partir de 1713-1714 va tenir una clara continuïtat amb les forces que havien lluitat al front català durant la disputa dinàstica. Només diferia la quantitat d'efectius, ara molts menys, i els seus comandaments.⁴² A més, Castellví ens informa que el procés de formació del nou exèrcit va ser molt ràpid, afirmant que, des del moment en què s'aixecà bandera per enrolar soldats, «en pocas horas se alistó un considerable número de soldados». Al cap de deu dies, els homes allistats ja eren quatre mil.⁴³

lleugerament diferents, segueixen la interpretació i el sentit general d'altres treballs ja publicats; vegeu Francesc Xavier HERNÁNDEZ i Francesc RIART, *Els exèrcits de Catalunya...*, 2007, p. 105-110.

41. En l'elaboració de les taules, quan detallem els regnes de la Corona d'Aragó, no sempre es pot precisar el topònim. Per exemple, el cas d'«Alcúdia», que, si bé és possible poder-lo englobar com a registre de la Corona d'Aragó, no podem saber si es tracta del regne de València o del regne de Mallorca. Aquest fet explica que el nombre de registres de la Corona d'Aragó no sempre coincideixi amb el del respectiu detall territorial.

42. Francesc Xavier Hernández considera, i nosaltres ho compartim, que els soldats estrangers que no van seguir el procés d'evacuació de l'exèrcit aliat ho realitzaren perquè deuriem establir algun tipus de lligam amb el territori o perquè la milícia era el seu mode de vida (Francesc Xavier HERNÁNDEZ i Francesc RIART, *Els exèrcits de Catalunya...*, 2007, p. 103).

43. Francesc de CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, III, p. 593 (la citació, en la p. 589 del mateix volum).

39. Vegeu Adrià CASES IBÁÑEZ, *Guerra i quotidianitat militar a la Catalunya del canvi dinàstic (1705-1714)*, Barcelona, Fundació Noguera, 2015, p. 144-148.

40. Biblioteca de Catalunya (BC), Arxiu de l'Hospital (AH), 142 i 144. Les dades extretes, malgrat que en alguns casos són

TAULA 2. *Composició territorial dels registres hospitalaris de la Santa Creu corresponents al regiment d'infanteria de la Verge de la Concepció (1713-1714)*

Territori (estat/monarquia)	Nombre de registres	Percentatge	Detall territorial
Corona d'Aragó	151	43,26	60 (39,7 %) Catalunya 43 (28,4 %) Regne d'Aragó 33 (21,8 %) Regne de València 12 (7,2 %) Regne de Mallorca 1 (0,6 %) Regne de Sardenya
Corona de Castella	91	26,07	
Regne Unit de la Gran Bretanya	25	7,16	
Regne de França	21	6,01	
Territoris italians de la monarquia hispànica	20	5,73	
Flandes	16	4,58	
Regne de Portugal	9	2,57	
Altres indrets	16	4,58	
Total	349	99,9	

FONT: Elaboració pròpia; AH 142 i AH 144.

TAULA 3. *Composició territorial dels registres hospitalaris de la Santa Creu corresponents al regiment d'infanteria de Santa Eulàlia (1713-1714)*

Territori (estat/monarquia)	Nombre de registres	Percentatge	Detall territorial
Corona d'Aragó	204	56,8	124 (60,7 %) Catalunya 45 (22 %) Regne d'Aragó 25 (12,2 %) Regne de València 5 (2,45 %) Regne de Mallorca
Corona de Castella	114	31,7	
Territoris italians de la monarquia hispànica	26	7,24	
Regne de Portugal	8	2,22	
Altres indrets	7	1,94	
Total	359	99,9	

FONT: Elaboració pròpia; AH 142 i AH 144.

TAULA 4. *Composició territorial dels registres hospitalaris de la Santa Creu corresponents al regiment d'infanteria de Sant Narcís (1713-1714)*

Territori (estat/monarquia)	Nombre de registres	Percentatge
Imperi germànic	51	65,38
Regne Unit de la Gran Bretanya	10	12,82
Corona de Castella	3	3,84
Flandes	3	3,84
Territoris italians de la monarquia hispànica	3	3,84
Altres indrets	8	10,25
Total	78	99,9

FONT: Elaboració pròpia; AH 142 i AH 144.

TAULA 5. *Composició territorial dels registres hospitalaris de la Santa Creu corresponents al regiment d'infanteria de la Verge del Roser (1713-1714)*

Territori (estat/monarquia)	Nombre de registres	Percentatge	Detall territorial
Corona d'Aragó	32	72,72	24 (75 %) Catalunya 5 (15,6 %) Regne d'Aragó 2 (6,2 %) Regne de València 1 (3,1 %) Regne de Mallorca
Corona de Castella	10	22,72	
Regne Unit de la Gran Bretanya	2	4,54	
Total	44	99,9	

FONT: Elaboració pròpia; AH 142 i AH 144.

TAULA 6. *Composició territorial dels registres hospitalaris de la Santa Creu corresponents al regiment de cavalleria de Sant Jordi (1713-1714)*

Territori (estat/monarquia)	Nombre de registres	Percentatge	Detall territorial
Corona d'Aragó	54	63,52	35 (64,8 %) Catalunya 9 (16,6 %) Regne d'Aragó 8 (14,8 %) Regne de València 1 (1,8 %) Regne de Sardenya
Corona de Castella	7	8,23	
Regne de Portugal	6	7,05	
Territoris italians de la monarquia hispànica	5	5,88	
Imperi germànic	4	4,70	
Altres indrets	9	10,58	
Total	85	99,9	

FONT: Elaboració pròpia; AH 142 i AH 144.

TAULA 7. *Composició territorial dels registres hospitalaris de la Santa Creu corresponents al regiment de cavalleria de Sant Miquel (1713-1714)*

Territori (estat/monarquia)	Nombre de registres	Percentatge	Detall territorial
Corona d'Aragó	23	51,11	11 (47,8 %) Regne d'Aragó 8 (34,7 %) Catalunya 4 (17,3 %) Regne de València
Corona de Castella	13	28,88	
Regne de Portugal	5	11,11	
Altres indrets	4	8,88	
Total	45	99,9	

FONT: Elaboració pròpia; AH 142 i AH 144.

TAULA 8. *Composició territorial dels registres hospitalaris de la Santa Creu corresponents al regiment de cavalleria de la Fe (1713-1714)*

Territori (estat/monarquia)	Nombre de registres	Percentatge	Detall territorial
Corona d'Aragó	30	85,71	22 (73,3 %) Catalunya 6 (20 %) Regne d'Aragó 1 (3,3 %) Regne de València 1 (3,3 %) Regne de Mallorca
Corona de Castella	2	5,71	
Altres indrets	3	8,57	
Total	35	99,9	

FONT: Elaboració pròpia; AH 142 i AH 144.

TAULA 9. *Composició territorial dels registres hospitalaris del regiment de Sant Àngel Custodi (Moliner i Rau) (1713-1714)⁴⁴*

Territori (estat/monarquia)	Nombre de registres	Percentatge	Detall territorial
Corona d'Aragó	94	84,68	83 (88,2 %) Catalunya 9 (9,5 %) Regne d'Aragó 2 (2,1 %) Regne de València
Corona de Castella	7	6,30	
Regne de Portugal	4	3,60	
França	4*	3,60	
Altres indrets	2	1,80	
Total	111	99,9	

* Cal fer notar que són quatre registres originaris dels comtats nord-catalans.

FONT: Elaboració pròpia; AH 142 i AH 144.

44. Durant el 1713-1714, la formació de miquelets de Manuel Moliner i Rau va lluitar eminentment en la defensa de Barcelona.

La Coronela de Barcelona es va recompondre i va restar enquadrada en sis batallons que conformaven cinc mil combatents (Trinitat, Concepció, Santa Eulàlia, Santa Madrona, Sant Sever i la Verge de la Mercè).⁴⁵ Els homes hàbils que no van acabar enrolats en cap d'aquestes formacions van organitzar-se en els anomenats *batallons de barris*.⁴⁶

Les autoritats de Barcelona també van treballar amb intensitat per poder armar una petita flota de guerra. El projecte inicial van ser deu embarcacions, set vaixells de guerra costejats per la ciutat de Barcelona —amb patrocini particulars—, una barca amb disset canons, un pinc de sis i una fragata. Aquestes darreres tres naus havien de ser costejades per la família Dalmau, però, com veurem, part de l'empresa va ser aniquilada a causa dels combats amb la flota borbònica. L'objectiu d'aquesta «armada» era mantenir la comunicació i els aprovisionaments amb les illes de Mallorca i Eivissa, que continuaven sota l'obediència dels Habsburg.

El gir polític que havia adquirit l'afer català va provocar que la cort madrilenya es mostrés implacable sobre un assumpte que, com hem vist, no es considerava que pogués produir-se. La resposta va ser contundent: «he resuelto que al mismo tiempo que se hagan públicos en todo el Reino los precisos justos motivos de esta resolución que vienen referidos, se exhorte en mi Real nombre a todos mis fieles vasallos de todo el Reino, Ministros de los tribunales y dependientes de ellos de cualquiera calidad y condición que sean, tanto eclesiástico como seglares a que subministren un donativo general y proporcionado a los indispensables necesarios gastos, para sitiar por mar y tierra a Barcelona y conseguir por este medio y el esfuerzo que debe hacerse en esta ocasión, ponerme en estado de dar un memorable ejemplo del castigo que merece el enorme delito de una semejante rebelión».⁴⁷ Des del punt de vista filipista, el capgirament català va esdevenir l'argument suficient perquè l'ocupació final es desenvolupés sota una estela de «terror militar».⁴⁸ Si ja durant els anys de guerra les incursions borbòniques van ser molt severes, especialment a les Terres de Ponent, en el darrer any de conflicte (1713-1714) s'observa una repressió sistemàtica i generalitzada que va fer aflorar una espiral de violència fruit d'accions acarnissades —si ja no ho eren prou— que protagonitzaren ambdós bàndols

(sobre aquest aspecte, hi tornarem més endavant).

A la darrerria de juliol de 1713, les tropes de Felip V van començar a preparar l'ofensiva final sobre Barcelona. El duc de Pòpuli, que havia rellevat del càrrec el príncep T'Serclaes de Tilly i era l'encarregat de dirigir l'ocupació de Catalunya, es va presentar davant la Ciutat Comtal amb un exèrcit que rondava els trenta-dos mil efectius.⁴⁹ El 25 de juliol començava l'encerclament i el bloqueig terrestre de la ciutat, tal com s'havia executat durant el setge de 1706. Els contingents espanyols tancaven l'entrada meridional del pla barceloní i van establir-se des de les rodalies de l'Hospitalet, Collblanc i Sants, fins al convent de Gràcia. Els efectius francesos foren aquarterats a continuació d'aquest convent, a l'esquerra, en direcció al mas Guinardó, Sant Martí i fins al mar.⁵⁰ Els aprovisionaments necessaris eren transportats per via marítima i desembarcaven a les platges del Llobregat i de Sant Martí. En aquest sentit, la ciutat de Mataró va ser fonamental, ja que va esdevenir el principal centre de provisions de l'exèrcit borbònic a la rereguarda, tal com reconeixia el mateix duc de Pòpuli.⁵¹

El cordó terrestre anava acompanyat per un bloqueig marítim, però s'ha d'advertir que durant el 1713 va ser un fracàs si atenem el volum d'embarcacions que van aconseguir entrar a Barcelona. El comandament borbònic pretenia tallar la comunicació naval amb les illes Balears i els territoris italians, fet pel qual, des de Castelldefels fins a Mataró, les galeres comandades per Baltasar de Guevara vigilaven les aigües circumdants. Des del punt de vista filipista, l'única acció reeixida va ser la presa de tres embarcacions que Sebastià Dalmau pretenia armar per incrementar la «flota catalana».⁵² Aquestes naus, capitanejades per Jacint Clariana, provenien de Nàpols i transportaven provisions de blat que els Dalmau s'havien encarregat de comprar al regne italià.⁵³ Un cop d'ull a les detallades informacions que facilita Castellví, però, ens permet observar com les preses que executaven les naus catalanes, així com els pertrets enviats des de Mallorca, aconseguien introduir-se al port de Barcelona sense gaires impediments.

49. Antonio ESPINO LÓPEZ, «La mobilització militar catalana durant la Guerra de Successió», *Manuscrits: Revista d'Història Moderna* (Bellaterra), núm. 24 (2006), p. 147.

50. AHN, *Estado*, lligall 433-2, carta del duc de Pòpuli a Grimaldo. Camp davant de Barcelona, 1 d'agost de 1713; Francesc de CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, III, p. 621.

51. Citat a Josep M. TORRAS I RIBÉ, «El tombant decisiu de la Guerra de Successió a Catalunya: evacuació de l'exèrcit imperial i repressió borbònica (1713)» *Pedralbes: Revista d'Història Moderna*, núm. 23, vol. II (2003), p. 261.

52. AHN, *Estado*, lligall 434, carta del duc de Pòpuli a Grimaldo. Camp davant de Barcelona, 3 de setembre de 1713.

53. AHN, *Estado*, lligall 434, còpia de la carta de Jacint Clariana a Josep Clariana. Nàpols, 6 d'agost de 1713. El cronista austriacista confon el nom del capità d'aquesta expedició; vegeu Francesc de CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, III, p. 675.

45. Vegeu-ne el detall a Francesc Xavier HERNÁNDEZ *et al.*, *La Coronela de Barcelona (1705-1714)*, Barcelona, Rafael Dalmau, 2010, p. 153-155.

46. Per seguir en detall el procés de configuració del nou exèrcit, vegeu Francesc Xavier HERNÁNDEZ i Francesc RIART, *Els exèrcits de Catalunya...*, 2007, p. 67-102.

47. AHN, *Estado*, lligall 433-1, Decret de Felip V promulgat a Madrid el 28 d'agost de 1713.

48. Josep M. TORRAS I RIBÉ, *Felip V contra Catalunya*, Barcelona, Rafael Dalmau, 2005, p. 21-76.

Per als resistents de Barcelona, tenint en compte el desplegament territorial dels francoespanyols, les provisions marítimes esdevenien fonamentals per allargar l'empresa, un fet que les mateixes fonts borbòniques també reconeixien.⁵⁴ Així doncs, comptabilitzant els mesos entre setembre i desembre, a la capital catalana, van entrar-hi més de dues-centes trenta embarcacions que van nodrir la plaça d'arròs, bacallà, milers de quarters de blat i d'ordi, a més de roba i pertrets de guerra.⁵⁵ El comandament filipista, conscient dels esdeveniments, es mostrava resigant: «Las embarcaciones que aprestaron en Barcelona les traen todo lo necesario de Mallorca, y también del país les entra hasta la nieve, con que por bloqueo será tarde su rendición».⁵⁶

Un cop l'exèrcit filipista es va desplegar pel camp de Barcelona, Pròsper de Verboom va dissenyar l'operatiu per apoderar-se dels enclavaments que permetien assegurar la presència a la zona. Per aquest motiu va ordenar la fortificació dels camins del centre del pla que conduïen cap a Collserola. Els indrets on eren desembarcats els pertrets (Llobregat i Sant Martí) també van ser reforçats amb la construcció de forts. Una passa més en el procés de control territorial va ser l'atac al convent de Santa Madrona, on els resistents s'havien resguardat com a avançada del castell de Montjuïc. Per a l'acció, Verboom va dissenyar un pla concret que comptava amb la participació de mil set-cents infants i quatre-cents cavalls, que, una vegada l'artilleria va obrir bretxa, penetraren al convent deixant en evidència la potència borbònica enfront dels barcelonins.⁵⁷

Els combats que es van produir al camp de Barcelona —com el cas de Santa Madrona— il·lustren el tipus de combats que van marcar la guerra durant els mesos de bloqueig. Fer un relat de les accions realitzades esdevé una tasca quimèrica, però, a grans trets, podem apreciar com les partides de fusellers junt amb l'exèrcit resistent intentaven desgastar els contingents filipistes aquarterats a la rodalia de la capital.⁵⁸

Totes les iniciatives dutes a terme eren vàlides. Castellví relata que les autoritats de Barcelona van fomentar la deserció entre els soldats borbònics i els oferien

54. AHN, *Estado*, lligall 444, carta del duc de Pòpuli a Grimaldo. Camp davant de Barcelona, 19 de desembre de 1713; *Relación de los navíos y demás embarcaciones que parecieron delante la playa del Llobregat el día 26 de octubre en que entró el convoy de Mallorca*.

55. Francesc de CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, III, p. 592 i 676-677.

56. AHN, *Estado*, lligall 447, carta de T'Serclaes de Tilly a Grimaldo. Saragossa, 24 d'octubre de 1713.

57. AHN, *Estado*, lligall 434, carta de Pròsper de Verboom a Grimaldo. Camp davant de Barcelona, 11 de setembre de 1713.

58. Una de les millors fonts per seguir les nombroses accions militars durant l'any de setge a Barcelona són els més de quaranta números del setmanari *Gazeta de Barcelona*, editats a Mireia CAMPABADAL I BERTRAN (ed.), *Diario del sitio y defensa de Barcelona*, València, Tres i Quatre, 2009.

bones recompenses econòmiques. Els fusellers s'encarregaren de repartir aquesta propaganda, apropant-se a les línies francoespanyoles per difondre-la. Segons el cronista, fins a finals de 1713, uns mil cinc-cents desertors van acudir a la ciutat.⁵⁹ El bàndol borbònic va promoure la mateixa acció,⁶⁰ tot i que desconeixem l'impacte que ocasionà entre els efectius de Barcelona.

Els mesos avançaven i el setge final no es materialitzava, motiu pel qual el comandament borbònic es plantejà la sempre complicada planificació de les casernes d'hivern. En el si de la comandància hi hagueren dubtes, atès que es plantejà l'opció d'aixecar el cordó terrestre i enretirar els efectius al Vallès. D'aquesta manera, es considerava que el repartiment dels soldats en diversos paratges podria comportar unes condicions més òptimes per a la manutenció de la tropa. Finalment, però, una vegada la cúpula filipista va presentar la seva opinió al duc de Pòpuli,⁶¹ aquest va considerar que el millor projecte era continuar restant al camp barceloní. D'entre els motius, en destacava el temor que podria comportar separar els contingents i escampar-los en un territori tan ampli. Alhora, creia que l'acantonament al vessant nord de la serra de Collserola (actual Vallès) podria comportar un rearmament dels miquelets i voluntaris, que podrien fustigar molt les casernes d'hivern. A banda, un dels punts clau del setge, com era l'aïllament de la capital catalana, no es podria acomplir i es donaria oxigen als barcelonins. Així doncs, l'exèrcit filipista va passar l'hivern al pla tot aprofitant les masies deshabitades —i els pous d'aquestes— per habilitar-hi les casernes.⁶²

La situació de l'acampament filipista estava força lluny de ser l'adequada. A les acaballes de 1713, el duc de Pòpuli es mostrava molt a desgrat per les ordres que li arribaven des de la cort de Madrid, on s'havia plantejat l'opció d'atacar Mallorca per acabar amb el subministrament de pertrets. Aquesta maniobra comportava que efectius de Barcelona fossin apartats del cordó terrestre, projecte que el comandant general no compartia. D'altra banda, la precarietat de les casernes i el suport escàs de recursos que rebien a les platges del Llobregat causaven que l'exèrcit disminuís diàriament com a conseqüència de les desercions, les malalties i la mort que experimentava la tropa. El mateix Pòpuli va

59. Vegeu el seguit d'accions, moviments i escaramusses a Francesc de CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, III, p. 633-645.

60. AHN, *Estado*, lligall 444, carta d'Antonio Díaz al marquès de Mejorada. Martorell, 15 de desembre de 1713.

61. El tinent general marquès de Caylus, el tinent i enginyer general Pròsper de Verboom, l'intendent José Patiño, el mariscal de camp Gabriel Cano, el mariscal de camp Francisco Ribadeo, el tinent general d'artilleria Marcos de Araci, el mariscal de camp comte de Montemar, el tinent general José de Armendáriz, el tinent general de Croix i el tinent general marquès de Ceva Grimaldi; AHN, *Estado*, lligall 434.

62. AHN, *Estado*, lligall 434, carta del duc de Pòpuli a Grimaldo. Camp davant de Barcelona, 19 de setembre de 1713.

informar que només comptava amb vuit mil homes hàbils per poder avançar amb les operacions de setge. Els diners per pagar les tropes no arribaven i els contingents francesos es mostraven molt molestos, «y temo que un día, o se irán, o harán tales desórdenes en el país que será peor que irse. La deserción en sus tropas es sumamente grande y lo peor es que la mayor parte de los desertores se va a Barcelona».⁶³

En aquest context d'insuficiència de l'administració militar fou quan el superintendent José Patiño va posar en pràctica el pla de les quinzenades. Tal com ha reconstruït Josep M. Torras, el desembre de 1713 i durant els mesos d'hivern de 1714, el bàndol borbònic va imposar una taxa a Catalunya quantificada en 750.000 pesos que va ser recaptada sota una estela de terror generalitzada.⁶⁴ D'aquesta manera, les pràctiques abusives de les partides filipistes que reclamaven la imposició van provocar l'aixecament popular violent de moltes contrades del territori. Els avalots es van iniciar a l'àrea del Penedès i, en poques jornades, van escampar-se pel centre del Principat, on van arrelar amb més força. Josep M. Torras ha pogut identificar com precisament un dels objectius que motivaven l'origen de les incursions filipistes, recaptar les quinzenades, no es va complir amb èxit fruit del despoblament de nuclis interiors.⁶⁵ Una sentència que va escriure el mateix José Patiño no deixa lloc a dubte: «debo repetir a VS. que de fiar la subsistencia del ejército a la incertidumbre de estas cobranzas [quinzenades], es exponerle a padecer la última necesidad». De fet, el superintendent filipista es mostrava resignat, ja que només va aconseguir extreure la taxa d'aquells paratges on l'exèrcit estava acantonat.⁶⁶ El duc de Pòpuli també va expressar-se en termes similars: «según he representado repetidas veces, no se puede hacer por ahora algún caudal de la imposición que se ha puesto a este Principado».⁶⁷

En el context de les quinzenades, a Barcelona va tenir lloc un canvi de situació política, bàsicament en termes nominals, atès que la decisió de resistir continuava sent ferma. De fet, com que el Principat estava controlat gairebé per complet per l'exèrcit de Felip V, la Diputació del General no tenia capacitat per extreure'n rendes. Així, a finals de febrer de 1714, va «cedir» el control i l'administració del setge al Consell de Cent, que va refer el govern i va establir la creació de tres

juntes (Guerra, Mitjans i Provisions), que comptaven amb un total de vint-i-quatre delegats en lloc dels trenta-sis escollits el juliol de 1713.⁶⁸ Cal dir que, tot i aquest canvi en el lideratge politicomilitar, quan s'havia de debatre situacions rellevants, el Consell de Cent convocava una junta per consensuar la decisió a prendre amb la resta d'agents (Diputació, braç militar i exèrcit, bàsicament Antoni de Villaruel).

En aquestes setmanes del setge, la historiografia coincideix a assenyalar com a punt d'inflexió la signatura del Tractat de Rastatt (6 de març de 1714). Durant les negociacions del procés, el «cas dels catalans», a més de la creació d'un principat per a la princesa dels Ursins als Països Baixos, foren temes centrals de les converses entre el mariscal Villars, plenipotenciari francès, i el príncep Eugeni de Savoia, representant de Carles VI. L'emperador va proposar una amnistia general per als catalans i els balears, a banda del manteniment del corpus jurídic tal com en disposaven en temps de Carles II. Si aquest fet no es produïa, Carles VI reclamava poder assistir de manera econòmica i militar els territoris resistents sense que això comprometés la pau amb França (proposta de l'article 18).⁶⁹ Lluís XIV no va acceptar les proposicions, de la mateixa manera que Felip V pressionà la cort del seu avi per comunicar la transcendència de l'assumpte.

La signatura final del tractat entre França i Àustria va cloure amb la consolidació de la política territorial austríaca en relació amb la península Itàlica (possessió dels regnes de Nàpols i de Sardenya i del ducat de Milà), l'adquisició dels Països Baixos espanyols i algunes concessions territorials al centre d'Europa.⁷⁰ El principat de Limburg que Felip V pretenia crear per a la seva cambrera major, a canvi de les Constitucions catalanes, restà bloquejat. Va ser llavors quan el Rei Sol va pressionar el seu nét per fer la pau amb Holanda, que es concretà el juny de 1714. Al mateix temps, Lluís XIV va permetre que Carles VI mantingués el títol honorífic de rei d'Espanya, malgrat que no tenia cap validesa jurídica. Això va permetre que l'emperador es continués mostrant ambigü envers els resistents de Catalunya, amb unes missives als Tres Comuns —des del nostre punt de vista força cíniques— on encara albirava un possible auxili.⁷¹

Així doncs, l'afer dels catalans va quedar suspès.

68. Agustí ALCOBERRO i Xavier CAMPRUBÍ, «Estudi introductor. Dos impresos testimonis (i actors) del setge de Barcelona de 1713-1714», a Mireia CAMPABADAL I BERTRAN (ed.), *Diario del sitio...*, 2009, p. 19; Francesc de CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, iv, p. 32-33.

69. Joaquim ALBAREDA I SALVADÓ, *La Guerra de Sucesión...*, 2010, p. 345-353.

70. El Tractat de Rastatt va tenir un annex al cap de mig any, acordat a Baden entre França i l'Imperi; Joaquim ALBAREDA I SALVADÓ, *La Guerra de Sucesión...*, 2010, p. 355.

71. Vegeu aquesta correspondència a Francesc de CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, iv, p. 371-374.

63. AHN, *Estado*, lligall 444, carta del duc de Pòpuli a Grimaldo. Camp davant de Barcelona, 2 de novembre de 1713.

64. Josep M. TORRAS I RIBÉ, *Felip V contra Catalunya*, 2005, p. 77-87.

65. Josep M. TORRAS I RIBÉ, *Felip V contra Catalunya*, 2005, p. 97-110.

66. AHN, *Estado*, lligall 449, carta de José Patiño a Grimaldo. Camp davant de Barcelona, 9 de març de 1714.

67. AHN, *Estado*, lligall 449, carta del duc de Pòpuli a Grimaldo. Camp davant de Barcelona, 26 de març de 1714.

Alhora, des de l'òptica francesa, un aspecte es va fer evident: la resistència de Barcelona havia de cloure definitivament. Per aquest motiu, Lluís XIV va acceptar enviar un exèrcit de refresc comandat per un dels millors generals d'Europa, el duc de Berwick. Paral·lelament, l'encerclament marítim va endurir-se amb l'enviament de més naus franceses provinents dels ports del Mediterrani. Fins aquelles setmanes del setge, l'objectiu borbònic d'evitar la introducció de pertrets de boca i guerra a Barcelona havia fracassat, tal com hem pogut veure i com reconeixia el mateix comandament filipista. D'aquesta manera, a partir de la primavera de 1714, nombrosos batallons i esquadrons francesos van ser mobilitzats per dirigir-se cap al pla de Barcelona. Aquest procés, que es consolidà a inicis de juliol, va implicar la presència d'una força que rondava els noranta mil efectius si considerem tota la geografia catalana, on, en termes generals, quaranta mil homes van encerclar i executar les maniobres de l'atac sobre la capital catalana i els cinquanta mil restants van prendre posicions arreu del Principat.⁷²

Abans, però, que es produís l'investida final, el duc de Pòpuli va dur a terme una política de destrucció de bona part de l'entramat urbà barceloní. Castellví testimonia com el general italoespanyol pretenia iniciar el setge formal de la ciutat a partir de l'obertura de trinxeres, operació que va ser posposada per l'imminent arribada de Berwick. Aquest fet no va eximir que Pòpuli gastés bona part de les sumes i els pertrets arribats al Llobregat per bombardejar la ciutat.⁷³ Entre els dies 17 i 22 de maig de 1714 va produir-se un punt d'inflexió en els bombardejos sobre Barcelona, ja que el duc de Pòpuli va aconseguir controlar el convent dels Caputxins, situat al turó de Montcalvari. Des d'aquest indret, els barcelonins havien pogut contenir el desplegament filipista que mirava d'apropar-se a la muralla. A causa de la proximitat entre la ciutat i els Caputxins, perdre el convent significava que els bombardejos tinguessin un impacte molt greu sobre la població. Durant la darrera setmana de maig i tot el mes de juny de 1714, el duc de Pòpuli va apuntar cap a l'entramat urbà amb la sola intenció de castigar els civils. Castellví ens informa que va llençar, com a mínim, catorze mil bombes (depèn de l'autor que cita), una acció que no va ser ben vista per bona part de la plana major de

l'exèrcit borbònic, sobretot per cap comandant francès.⁷⁴ El dietari barceloní assenyala que, durant moltes jornades dels mesos d'abril i, sobretot, maig, la capital va veure's molt afectada per la pluja de projectils.⁷⁵ El dietari familiar dels Bellolell constata com el duc de Pòpuli, un cop rebuda aquesta gran quantitat de pertrets de guerra, va llençar més de setze mil projectils, «que fou una gran crueltat la manera com posaren aquella ciutat, que apenas quedà casa sencera».⁷⁶

Com hem esmentat, l'investida final va produir-se amb el mariscal Berwick, que va arribar al camp barceloní el 7 de juliol, mentre el duc de Pòpuli s'embarcava a les naus del Llobregat per retornar cap a la cort madrilenya. A partir d'aquestes setmanes, s'inicià el procés formal del setge, amb l'obertura de trinxeres —en aquesta ocasió al sector nord de la ciutat— i l'habilitació de bateries d'artilleria i morters per fustigar les posicions fortes i batre la muralla. El primer assalt seriós es va produir el 30 de juliol, però la Coronela, protagonista de la defensa en la fase final del setge, va ser capaç de rebutjar l'ofensiva. Novament, el bombardeig i la preparació de nous atacs a les bretxes van produir-se a mitjan agost, al baluard de Santa Clara i al Portal Nou, on altre cop la Coronela va rebutjar l'atac (12-14 d'agost). Els combats van ser molt durs: s'hi comptabilitzaren unes nou-centes baixes del bàndol barceloní i entre tres mil i quatre mil de borbòniques.⁷⁷

La situació de Barcelona havia arribat a uns extrems asfixiants. Llegir les cròniques de l'època i els autors que al llarg dels darrers decennis han centrat el seu estudi en la fase final del setge dibuixa un panorama desolador, on els resistents van viure situacions d'extrema misèria en una ciutat arruïnada i amb una escassetat alimentària ara ja palmària.⁷⁸ Castellví, testimoni de primera mà d'aquestes vivències, facilita unes breus línies sobre aquells dies: «en los meses de agosto y septiembre aumentó la carestía, y no se hallaban los precisos alimentos a ningún precio [...] los extremos del hambre que sufrieron los barceloneses no hay pluma que los pueda referir con individualidad [...] de esta penuria se siguieron muchas enfermedades y muertes entre los sitiados [...] la escasez de los víveres había llegado al extremo que todos experimentaban: que al soldado le faltaba el preciso alimento; que el pan sobre ser poco era de pésima calidad; que tanta indigencia

72. Francesc de CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, IV, p. 97-99.

73. A inicis de març, el duc de Pòpuli va rebre 58 peces d'artilleria (de calibre 24, 20, 16, 12 i 10); 38 morters de diversos calibres; 22.238 bales d'artilleria; 2.790 bombes i granades reals; unes 20.000 granades de mà; uns 7.500 quintars de pólvora; 183 caps de bales de fusell; 2.710 eines per a gastadors; 254.000 pedres de fusell; 19.217 espoletes; 44.000 sacs de terra, entre altres materials necessaris per tragar terra, com cubells, pales, etc.; AHN, *Estado*, lligall 449, carta de José Patiño a Grimaldo. Camp davant de Barcelona, 10 de març de 1714.

74. Francesc de CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, IV, p. 55.

75. *Dietari de l'Antic Consell Barceloní*, vol. XXVIII, Barcelona, 1973, p. 131-137.

76. Antoni SIMON I TARRÉS, *Pagesos, capellans...*, 1993, p. 278.

77. Francesc Xavier HERNÁNDEZ *et al.*, *La Coronela...*, 2010, p. 134-139.

78. Mireia CAMPABADAL I BERTRAN, «Entre el blat i la pólvora. La memòria del setge barceloní de 1713-1714», *Pedralbes: Revista d'Història Moderna* (Barcelona), núm. 28, vol. II (2008), p. 102-105.

minoraba las fuerzas de todos».⁷⁹ En la classe dirigent de Barcelona, les desavinences per continuar lluitant o pactar una rendició honorable, tal com ofería Berwick, eren freqüents. La situació extrema incitava el mateix comandant Villarroel i el conseller en cap Rafael Casanova a renunciar al combat, alhora que l'evolució del context internacional no albirava expectatives de millora. A l'altre costat, el conseller segon Salvador Feliu de la Penya representava la resistència a ultrança. Les posicions enfrontades van aparèixer sovint, especialment el 3 de setembre i en la jornada final del dia 11. El mateix Antoni de Villarroel, fins i tot, va presentar la seva renúncia el dia 5, ja que argumentà la impossibilitat de poder-se defensar.

A la matinada de l'11 de setembre es va produir l'investida final, que plantejà un assalt simultani a les vuit bretxes obertes a la muralla i de manera molt potent a la Bretxa Reial, situada entre els baluards del Portal Nou i Santa Clara.⁸⁰ En tota la jornada de combats, de dotze hores, algunes posicions de l'entramat defensiu van passar a estar controlades per ambdós bàndols en diverses ocasions (baluard de Sant Pere). Seguidament, la lluita va traslladar-se a l'interior de la ciutat, als quarters de Sant Pere i de Mar, que estaven molt afectats pels bombardejos dels mesos precedents.⁸¹ Els efectius borbònics van arribar a penetrar fins al convent de Sant Agustí. Les runes dels carrers permetien disposar d'una certa cobertura als defensors, que van poder sostenir la línia de foc i van provocar que el combat s'enroqués. A primera hora de la tarda, per ordres de Villarroel,⁸² es va tocar a capitulació, quelcom que Berwick va acceptar, malgrat la possibilitat de poder sotmetre Barcelona a sang i foc. Només la duresa dels combats i l'elevat nombre de baixes, tenint

en compte el tipus d'operació militar,⁸³ expliquen bonament que el generalíssim borbònic acceptés parlar. D'altra banda, el duc de Berwick no mostrà una hostilitat tan marcada envers els resistents, tal com l'havien manifestat el duc de Pòpuli o el mateix Felip V. L'endemà, dia 12 de setembre, es concretà el desarmament general; l'entrega del port, les drassanes i el castell de Montjuïc, i la rendició del castell de Cardona —que es materialitzarà una setmana més tard—, a canvi del manteniment de les vides i hisendes dels barcelonins. El 13 de setembre les tropes francoespanyoles van entrar a la ciutat per tornar a situar-la en possessió de Felip V.

3. LA GUERRA DELS CATALANS: L'INTERIOR DEL PRINCIPAT

Si bé és lògic posar l'accent a Barcelona durant l'etapa del setge de 1713-1714, fruit de ser la capital de Catalunya, la seu de les principals institucions i l'indret on es dugueren a terme les operacions militars de més envergadura, també cal subratllar que la resta del territori català va viure la guerra en primera persona. De fet, tres-cents anys després dels episodis que referim, aquesta temàtica encara ha estat poc abordada pels investigadors que han estudiat el període, i tret d'algunes excepcions de caràcter local, resta per fer un estudi complet del rerepaís durant l'any del setge final. Segurament, una de les obres més meritòries va editar-se fa més de cent anys i encara avui bona part del seu contingut té una vigència solvent.⁸⁴ Més enllà de les valoracions de caire personal que realitza Salvador Sanpere, en el text cal reconèixer el valor de construir un relat històric contrastant fonts borbòniques de l'Archivo Histórico Nacional, les *Narraciones históricas* de Castellví i la correspondència d'Antoni Desvalls, marquès del Poal, conservada a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.

Josep M. Torras ha reconstruït millor les accions que ja va esmentar Salvador Sanpere; sobretot, les ha dotat de significació històrica dins un context complex on es barregen tres dimensions: la internacional, la d'àmbit hispànic i la catalana.⁸⁵ Francesc Xavier Hernández és un altre dels autors que han treballat la matèria. Els seus estudis giren a l'entorn de la nova estructura militar de Catalunya sorgida de la resolució de la

79. Francesc de CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, IV, p. 188-190.

80. Per a un millor acostament a la jornada de l'11 de setembre de 1714, vegeu Mateo BRUGUERA, *Historia del memorable sitio y bloqueo de Barcelona y heroica defensa de los fueros y privilegios de Catalunya en 1713 y 1714*, vol. II, Barcelona, L. Fiol y Gros, 1871-1872, p. 241-325; Salvador SANPERE i MIQUEL, *Fin de la nación catalana*, 1905, p. 536-572; Santiago ALBERTÍ, *L'Onze de Setembre*, Barcelona, Santiago Albertí, 1964, p. 311-374. La gran majoria dels autors han seguit de manera imprescindible el relat de Francesc de CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, IV, p. 230-268. Visions més actualitzades, alhora que resumides, a Josep M. TORRAS i RIBÉ, *Felip V contra Catalunya*, 2005, p. 148-155; Francesc Xavier HERNÁNDEZ *et al.*, *La Coronela...*, 2010, p. 139-150.

81. Vegeu l'afectació dels bombardejos de 1713-1714 i el seu detall per barris a Albert GARCIA ESPUCHE, *La ciutat del Born: Economia i vida quotidiana a Barcelona (segles XIV-XVIII)*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona i Museu d'Història de Catalunya, 2009, p. 103-104.

82. El general Villarroel havia deixat el seu càrrec feia una setmana i estava en espera de marxar cap a Mallorca. Quan es va produir l'assalt final del dia 11, encara no s'havia embarcat, motiu pel qual va tornar a dirigir la defensa.

83. Aproximadament, al llarg del bloqueig i el setge final, les baixes pel costat resistent arribaren fins a les 6.850, mentre que el bàndol borbònic en patí 14.200 (Francesc Xavier HERNÁNDEZ CARDONA, *Història militar de Catalunya*, vol. III, Barcelona, Rafael Dalmau, 2003, p. 254).

84. Salvador SANPERE i MIQUEL, *Fin de la nación catalana*, 1905.

85. Josep M. TORRAS i RIBÉ, *Felip V contra Catalunya*, 2005.

Junta General de Braços.⁸⁶ De manera especial, cal posar en relleu el treball publicat recentment de Francesc Serra, segurament el primer que s'ha focalitzat en la lluita que va protagonitzar el marquès del Poal i que va tenir en el castell de Cardona el nucli de la resistència al rerepaís.⁸⁷

Des del moment en què es va fer pública la decisió de lluitar a ultrança, una de les preocupacions que va fer evidents la Junta de Guerra va ser la de mantenir el màxim nombre de places militars possibles. L'objectiu era entorpir el canvi de poders que reglamentava el Conveni de L'Hospitalet. Així, es produí l'operació fracassada del general Rafael Nebot, que va desplaçar-se a Tarragona per evitar que la ciutat fos lliurada al marquès de Lede. L'exèrcit borbònic, que ja tenia la plaça sota control, quelcom que Rafael Nebot desconeixia, va enviar un contingent per aturar-lo. A l'altura de Torredembarra, els dos bàndols es van enfrontar el 16 de juliol de 1713, i el resultat del xoc va ser del tot favorable a l'exèrcit filipista. Els presoners de Rafael Nebot, uns quatre-cents, van ser durament represaliats: era l'inici d'una política borbònica molt severa contra la població civil catalana que marcaria la resta de 1713-1714 a l'interior de Catalunya.⁸⁸

En aquesta mateixa línia, el segon episodi ocorregut va ser l'intent de frustrar l'entrega de la fortalesa d'Hostalric, però, tal com succeí a Tarragona, la maniobra va fracassar. En el context de l'expedició militar del diputat Antoni de Berenguer i el general Rafael Nebot, que s'havien embarcat a Barcelona amb l'objectiu d'arribar a Arenys i reclutar tropes a l'interior del territori, els catalans van acudir a la fortificació de la Selva. Tot i així, el 17 d'agost de 1713, el governador de la plaça, Francesco Marulli, va entregar la fortalesa als borbònics sense que Berenguer i Nebot no ho poguessin evitar.⁸⁹

A finals d'estiu de 1713, només quedaven les fortaleses de Castellciutat i Cardona alliberades de l'ocupació filipista. Ara bé, era una situació que tampoc no es va perllongar, ja que el 28 de setembre de 1713 la fortalesa de la Seu d'Urgell va capitular.⁹⁰ Això va comportar que el castell de Cardona esdevingués l'única plaça militar formal, a banda de Barcelona, que restà sota obediència catalana. D'aquesta manera, al voltant d'aquest enclavament estratègic de la Catalunya central es va organitzar l'exèrcit volant de la resistència, i els germans Desvalls en serien els comandants. D'una banda, el coronel d'infanteria Manuel Desvalls i de

Vergós n'era el governador, ja que des de 1711 havia rellevat del càrrec Manuel de Solà; i, de l'altra, Antoni Desvalls i de Vergós, marquès del Poal, president de la Junta de Guerra, fou nomenat per Antoni de Villarroel comandant en cap de l'exèrcit exterior.

L'exèrcit del marquès del Poal, ras i curt, estava integrat per voluntaris i fusellers de muntanya que puntualment podien rebre el suport de sometents. El pagès de Súria Joan Fàbrega de Cererols el descrivia amb els següents termes: «s'alçaren per moltes parts de Catalunya molta gent a qui deien voluntaris. I hi feien capitans i comandants, i n'hi havia de cavall i de peu, i anaven corrent per tot Catalunya, i es feien donar tot el que havien de menester, o, sinó, s'ho prenien. Amb què, entre uns i altres, no deixaven res per cases i llocs. I tenien per general el marquès de Poal».⁹¹ La resta del comandament de l'exèrcit d'Antoni Desvalls estava integrat pels coronels Joan Vila i Ferrer, Pere Bricfeus, Francesc Busquets i Ermengol Amill, aquest darrer un dels més actius durant el darrer any de guerra. A partir del gener de 1714, el general Josep Moragues i Mas va incorporar-se a l'exèrcit exterior.⁹²

D'altra banda, el marquès del Poal va intentar repartir els seus escassos efectius en diverses zones de Catalunya. Francesc de Castellví ens informa que Josep Moragues va ser destinat a la conca de Tremp i l'Alt Urgell; Joan Vila i Ferrer a les actuals comarques del Bages i el Berguedà; Antoni Puig i Sorribes a les Guílleries; el coronel de miquelets Miquel Santjoan entre Martorell i Igualada; Pere Bricfeus i Francesc Busquets a l'àrea de Castellterçol i Centelles (passos del Vallès cap a la Catalunya interior); el coronel Antoni Vidal a les serres de Prades i Montsant (per controlar el coll de Balaguer); el capità Arnitges a la Conca de Barberà, i, en darrer terme, el coronel de miquelets Jaume Molins al Penedès.⁹³

Cal posar en relleu que les formacions d'aquests cabdills, com hem dit, integrades majoritàriament per fusellers de muntanya i voluntaris, tenien un grau de militarització força notable si tenim en compte la naturalesa de la mobilització. Investigacions recents han fet notar la poca predisposició d'aquest tipus de combatents a l'hora de practicar la guerra regular, quelcom

91. Joan FÀBREGA DE CEREROLS, *Llibre de coses que han succeït a Catalunya, dignes de ser notades, i en altres parts del món: Crònica d'un pagès català dels segles XVII i XVIII*, Manresa, Centre d'Estudis del Bages i Ajuntament de Súria, 1999, p. 56.

92. Cal fer notar que un dels coronels catalans de primera hora i que havia participat en el pacte dels Vigatans de 1705, Francesc Macià i Ambert, més conegut com a *Bac de Roda*, va ser capturat al mas Colom (Santa Maria de Corcó) fruit d'una traïció. El 2 de novembre de 1713 va ser executat a Vic; vegeu Florenci BARNIOL I BOIXADER I JORDI VILAMALA I SALVANS, *Francesc Macià i Ambert, Bac de Roda (1658-1713): Família i trajectòria d'un dirigent de la Guerra de Successió*, les Masies de Roda, Ajuntament de les Masies de Roda, 2007, p. 41-51.

93. Francesc de CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, IV, p. 333.

86. Francesc Xavier HERNÁNDEZ i Francesc RIART, *Els exèrcits de Catalunya...*, 2007.

87. Francesc SERRA I SELLARÉS, *Cardona (1705-1714): La resistència a l'interior*, Barcelona, Rafael Dalmau, 2014.

88. Vegeu els fets de Torredembarra amb més detall a Josep M. TORRAS i RIBÉ, *Felip V contra Catalunya*, 2005, p. 39-43.

89. Francesc de CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, III, p. 653.

90. Francesc de CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, III, p. 665.

TAULA 10. *Composició territorial dels registres hospitalaris de la Santa Creu corresponents al regiment de fusellers d'Ermengol Amill (1713-1714)*

Territori (estat/monarquia)	Nombre de registres	Percentatge	Detall territorial
Corona d'Aragó	99	95,19	99 (100 %) Catalunya
França	2*	1,92	
Altres indrets	3	2,88	
Total	104	99,9	

* Cal fer notar que són dos registres originaris dels comtats nord-catalans.

FONT: Elaboració pròpia; AH 142 i AH 144.

TAULA 11. *Composició territorial dels registres hospitalaris de la Santa Creu corresponents al regiment de fusellers de Joan Vila i Ferrer (1713-1714)*

Territori (estat/monarquia)	Nombre de registres	Percentatge	Detall territorial
Corona d'Aragó	50	94,33	42 (84 %) Catalunya 8 (16 %) Regne de Mallorca
Altres	3	5,66	
Total	53	99,9	

FONT: Elaboració pròpia; AH 142 i AH 144.

que ja s'observa entre 1706 i 1713.⁹⁴ Tot i així, els esforços del marquès del Poal per construir un exèrcit amb oficialitat resten evidents, així com de dotar-los d'un cert esperit militar.⁹⁵ Gràcies al registre hospitalari de la Santa Creu de Barcelona, hem pogut captar aquesta certa militarització dels cossos, on molts dels fusellers de muntanya que s'hi documenten formaven part de companyies liderades per capitans, sergents majors, tinents coronels o coronels,⁹⁶ tal com succeïa en qualsevol exèrcit regular d'Europa.

A continuació exposem unes dades del mencionat registre (taules 10 i 11), a partir del qual podem acostar-nos a l'origen dels combatents que van formar part

94. Antonio ESPINO LÓPEZ, «L'evolució de les forces auxiliars durant la Guerra de Successió a Catalunya, 1705-1714», *Afers: Fulls de Recerca i Pensament* (Catarroja), vol. 20, núm. 52 (2005), p. 541-556; Adrià CASES IBÁÑEZ, «Una resistència efectiva: l'acció dels miquelets al front catalanoaragonès (1705-1714)», a *Actas del XIX Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, Saragossa, Ibercaja, 2013, p. 257-268.

95. Així es desprèn dels estudis que passem a citar a continuació, on es constata l'existència d'alguns regiments que comptaven amb plana major i els respectius oficials; vegeu Francesc SERRA I SELLARÉS, *Cardona (1705-1714)*..., 2014, p. 208-211. Podem veure l'equipament i part de la trajectòria de les formacions que lluitaren amb el marquès del Poal a Francesc Xavier HERNÁNDEZ i Francesc RIART, *Els exèrcits de Catalunya*..., 2007, p. 184-275.

96. BC, AH 142 i 144.

d'aquests cossos (només d'aquells dels que hem obtingut dades significatives: el de Joan Vila i Ferrer i el d'Ermengol Amill). Si fem una comparació amb les taules 1-9 —els regiments que van lluitar a Barcelona—, hem de concloure que les formacions comandades pel marquès del Poal estaven formades, bàsicament, per gent nascuda a Catalunya,⁹⁷ mentre que les que hem exposat anteriorment ho estaven amb combatents d'arreu de la Corona d'Aragó i d'altres indrets d'origen hispànic, així com alguns excombatents de l'exèrcit aliat.

En termes generals, l'estratègia impulsada des de Cardona fou la d'atacar el cordó de setge borbònic que tancava la capital catalana, un objectiu que havia fracassat estrepitosament amb l'expedició del diputat Antoni de Berenguer i el general Rafael Nebot (agost-octubre de 1713).⁹⁸ Si aquest, però, va ser el principal objectiu, l'exèrcit del marquès del Poal també es dedicà a incentivar l'aixecament armat de la ruralia catalana

97. Dels 238 miquelets als quals hem documentat l'origen (compresos entre el juliol de 1713 i el setembre de 1714), 221 eren fills del Principat. Els altres 17 provenien de la Catalunya del Nord (6), del regne de Portugal (4), de territoris italians (2), del Principat d'Andorra (1), d'Irlanda (1), del ducat de Savoia (1), de Castella (1) i de l'Imperi germànic (1); BC, AH 142 i 144.

98. Josep M. TORRAS I RIBÉ, *Felip V contra Catalunya*, 2005, p. 66-76.

per mirar de desviar efectius del bloqueig de Barcelona. El moment en què es pot observar millor aquesta estratègia de desgast envers les tropes de Felip V és durant el primer trimestre de 1714, període en què es produí la revolta de les quinzenades. Una citació escrita per un doctor borbònic de la Universitat de Cervera és prou eloqüent sobre el paper de Cardona: «Llegado el duque de Pòpuli a las cercanías de Barcelona (agosto 1713), Felipe V era ya dueño de toda Cataluña, menos de la capital y de la villa de Cardona, siendo esta última la setina que puso después en confusión todo el Principado, por ser su gobernador el asilo de todos los sediciosos, y su castillo, la cueva de Polifemo, en que se recogían los cíclopes, de donde salían después para repetidos insultos, que tantas desdichas y cuidados causaron a la provincia y a las mismas tropas».⁹⁹

Tornem a les quinzenades. Entre gener i març de 1714 és quan va tenir lloc l'aixecament antifiscal català contra el nou impost decretat per Felip V. Una taxa que, sobre el paper, servia per costejar el manteniment de l'exèrcit borbònic desplegat al territori. Les primeres localitats a fer-ho van ser Sant Martí Sarroca i Sant Quintí de Mediona, on els sometents van enfrontar-se a les companyies que anaven a recaptar la imposició. No foren casos aïllats i la revolta de seguida es propagà en altres indrets de Catalunya, sobretot al centre del territori. A Caldes de Montbui, la vila va retenir els militars de Felip V i, posteriorment, els envià presoners al castell de Cardona;¹⁰⁰ a Balsareny, el sotsveguer del Lluçanès es va presentar amb dos mil sometents per reduir el regiment borbònic de León que havia acudit a la població amb la mateixa fam recaptatòria; o a Arbúcies, on es produí un episodi d'identiques característiques en què els sometents de les Guílleries van capturar més de cinc-cents militars filipistes.¹⁰¹ «Los corazones de los catalanes en estos días eran minas cargadas de la más dispuesta materia, que pequeña centella que se aplicase hacía un horroroso estrago», advertia Castellví.¹⁰² Des del punt de vista resistent, el fet que la ruralia catalana estigués revoltada era una ocasió immillorable per debilitar un enemic tan potent com el borbònic. D'aquesta manera, el marquès del Poal va irrompre en l'aixecament amb l'objectiu d'esperonar-lo. El mateix marquès ho comunicava amb claredat al comandant Antoni de

Villarroel: «a todos [sometents] desde Cardona se les ha asistido con pertrechos y enviado oficiales para dirigirles, y con la conducta militar obviar los desórdenes que en paisanos irritados es difícil poderlo prevenir».¹⁰³

Quan Antoni de Villarroel va tenir coneixement dels fets, va ordenar que alguns combatents de Barcelona, sobretot oficials, anessin a engrossir l'exèrcit del marquès del Poal. El 8 de febrer de 1714, en una operació arriscada, dos-cents soldats de cavalleria amb diversos oficials; els capitans de voluntaris Josep Badia, Adjutori Segarra i Josep Marco, entre d'altres, i els coronels Antoni Puig i Joan Vila i Ferrer van sortir de Barcelona des del baluard de Llevant i van aconseguir trencar el cordó de setge.¹⁰⁴ Una mostra més que els resistents, en aquest cas de Barcelona, van intentar esperonar la revolta de la ruralia, tot i la dificultat que això comportava en termes humans i logístics.

Tal com ha indicat Josep M. Torras, l'episodi de les quinzenades va ser de nefastes conseqüències per a la població civil catalana. Ja hem advertit que la resposta del comandament filipista va ser terrorífica, només cal donar un cop d'ull a certs fragments dels informes enviats a Madrid.¹⁰⁵ Els esdeveniments, prou coneguts, van deixar una Catalunya interior amb moltes localitats saquejades i incendiades, a més de produir-se centenars d'execucions. El clima d'inseguretat i temor va marcar els primers mesos de 1714 i va obrir una escletxa cada cop més gran entre ambdós bàndols. Donant un cop d'ull a algunes de les accions ocorregudes, s'hi observa un acarnissament que no podem concebre com a normalitat d'una època que, si bé coneixia perfectament la significació de la guerra i les misèries que comportava, restà molt colpida pels fets que estava vivint.¹⁰⁶ Citem alguns episodis. El primer moment en què s'observa la cruesa de la política emprada pel comandament borbònic es produí el 10 de gener de 1714 a Sant Quintí de Mediona. El duc de Pòpuli ho referia en els següents termes: «Recibí esta mañana carta del brigadier Diego González [...] atacó la villa por tres partes consiguiendo el apoderarse de ella, y pasando a cuchillo todos los que le disputaron

103. La carta està transcrita a Francesc de CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, IV, p. 388-390.

104. *Gazeta de Barcelona*, núm. 22 (26 febrer 1714). El duc de Pòpuli també documenta els mateixos esdeveniments i assenyalava com a culpable de l'operació un capità de nom Martín Colón de Larreátegui del regiment de Jaén; AHN, *Estado*, lligall 450-2, carta del duc de Pòpuli a Grimaldo. Camp davant de Barcelona, 13 de febrer de 1714.

105. Ens referim, majoritàriament, a la correspondència del duc de Pòpuli que es troba a l'AHN, *Estado*, lligalls 449, 450-1 i 450-2.

106. De les anotacions familiars dels hisendats Bellsollell, se'n desprèn com les notícies de les actuacions borbòniques violentes, així com les accions dels miquelets i voluntaris, s'escampaven pel territori català propagant terror entre la població civil; Antoni SIMON I TARRÉS, *Pagesos, capellans...*, 1993, p. 273-275.

99. Antoni BACH I RIU, *Història de Cardona: La vila a l'època ducal i moderna*, Barcelona, Curial, 1992, p. 84-85.

100. A finals de febrer de 1714, a Cardona hi havia vora tres-cents militars borbònics empresonats (Francesc SERRA I SELLARÉS, *Cardona (1705-1714)*..., 2014, p. 200).

101. Per entendre el procés de la revolta de les quinzenades i la significació de la mesura borbònica, vegeu Josep M. TORRAS I RIBÉ, *Felip V contra Catalunya*, 2005, p. 77-109. Per repassar les nombroses accions entre ambdós bàndols i amb participació dels sometents, encara és del tot vigent la reconstrucció dels fets elaborada per Salvador Sanpere; vegeu Salvador SANPERE I MIQUEL, *Fin de la nació catalana*, 1905, p. 305-313.

102. Francesc de CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, IV, p. 66.

su entrada, de suerte que sólo se libraron los que lograron la fuga por entre las quebras y barrancos, y aun fueron seguidos hasta lo mas áspero de la montaña. Luego me avisa que ha mandado poner fuego a la villa, que era de 140 casas sin las masías circunvecinas, cuya resolución es inexcusable el aprobársela, pues la reincidente perfidia de estos naturales se ha hecho ya indigna de toda piedad y conmiseración, y precisa a usar del hierro y del fuego para cauterizar a miembros tan dañados, experimentándose que es inútil en ellos cualquier lenitivo». ¹⁰⁷ El 14 de gener, el comte de Montemar va penetrar a Caldes de Montbui i va executar una política d'iguals característiques, ja que després d'obrir un esvoranc a la muralla i de forçar els portals de la vila, la tropa borbònica va entrar-hi «pasando a cuchillo a cuantos se hallaron tenaces en su defensa, logrando otros muchos la fuga por un gran barranco que hay al otro lado de la villa, la que luego se entregó al saqueo y al fuego hasta no dejar una sola casa que reservase de tan justo castigo». ¹⁰⁸ Dues setmanes després, el mateix protagonista, el comte de Montemar, es presentà a la Gleva i executà un centenar de sometents que s'havien refugiat al santuari de la Mare de Déu; tot seguit, va incendiar els nuclis de Sant Hipòlit i Torelló. ¹⁰⁹

La mobilització popular catalana va reaccionar a la duresa dels fets i durant aquestes setmanes també va protagonitzar episodis sanguinaris. El més colpidor es va produir al bosc de Pregones (Santa Maria de Merlès), on alguns sometents del Lluçanès, davant el temor de ser capturats pels enemics que els estaven perseguint, van degollar sis-cents soldats presoners que havien capturat a Balsareny. ¹¹⁰ La situació que es vivia va generar una espiral de violència entre ambdós bàndols, ara sí irreconciliables. Un testimoni aliè reconeixia commocionat la crueltat esdevinguda des de 1714: «at present [the war] is carried on with the utmost barbarity on both sides». ¹¹¹

Però si la revolta de les quinzenades va ser sufocada a sang i foc, l'activitat del marquès del Poal no va aturar-se i durant la primavera i l'estiu de 1714 va fer tot el possible per organitzar l'ambició operatiu d'atacar el cordó de setge de Barcelona. En una carta seva dirigida a les autoritats de la capital catalana va comunicar

el seu disseny d'arribar fins al convent de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron. ¹¹² Ara bé, els nombrosos destacaments de Felip V que controlaven les principals rutes, i sobretot els accessos cap al litoral, van impedir l'èxit de la maniobra. ¹¹³ I és que si els combats al pla de Barcelona entre atacants i defensors van ser in comptables, a l'interior de Catalunya podríem concloure en el mateix sentit. Les escaramusses, marxes i contramarxes, emboscades i fugides van definir el tipus de guerra al rerepaís, absolutament marcada per la mobilitat. Mencionem alguns episodis per il·lustrar-ho: l'11 de març els homes de Poal van capturar la petita guarnició del castell de Gironella, d'una setantena d'homes; el 20 del mateix mes s'enfrontaren a mil cinc-cents soldats borbònics a Montesquiu i obligaren a fugir els franco-espanyols; els dies 9 i 15 d'abril Ermengol Amill va ser atacat amb molta força per la cavalleria de José Vallejo i Diego González, i bona part dels seus homes van fugir en desbandada i desertaren; tot plegat mentre el marquès de Thouy, des de Calaf, preparava el camí carreter per transportar l'artilleria cap a Cardona per sotmetre la plaça a un altre setge com el de 1711 (aquest no es va acabar produint). En paral·lel, el marquès del Poal ocupava el castell d'Eramprunyà (Gavà), i unes jornades més tard s'enfrontava als borbònics a Mura: va capturar cent cinquanta presoners i els va enretirar fins a Terrassa. Al cap de dos dies, es reproduïren els combats a Esparreguera, on l'exèrcit català va atacar amb molta força dues companyies de cavalleria i una de granaders que, endinsant-se per la riba del Llobregat en direcció a Monistrol, van ser capturades. A finals de maig, alguns combatents van aconseguir capturar la guarnició borbònica del Vendrell, i tot seguit Antoni Desvall i Ermengol Amill van dirigir-se a la zona i van aconseguir apoderar-se momentàniament de Sitges i del seu castell (25 de maig). Durant el mes de juny, el marquès del Poal va retornar a Cardona per preparar un operatiu amb dos mil homes per apoderar-se de Berga, però va haver de desistir perquè, mentre iniciava l'atac a la vila, arribaren reforços borbònics. Les escaramusses esdevenen in comptables... ¹¹⁴

Però, com es mantenia l'exèrcit del marquès del Poal? Segurament, aquest aspecte és un dels temes més

107. AHN, *Estado*, lligall 450-1, carta del duc de Pòpuli a Grimaldo. Camp davant de Barcelona, 11 de gener de 1714.

108. AHN, *Estado*, lligall 450-1, carta del duc de Pòpuli a Grimaldo. Camp davant de Barcelona, 17 de gener de 1714.

109. Salvador SANPERE I MIQUEL, *Fin de la nació catalana*, 1905, p. 310.

110. Josep Albert PLANES I BALL, *La Guerra de Successió al Lluçanès*, Prats de Lluçanès, Centre d'Estudis del Lluçanès, 2002, p. 38-40.

111. Trad.: «ara mateix [la guerra] s'està duent a terme amb la més extrema barbàrie entre ambdues parts» (TNA, SP 94/82. Carta de l'ambaixador anglès, Joseph Bruch, al secretari d'Estat, St. John. Madrid, 11 de juny de 1714).

112. Mateo BRUGUERA, *Historia del memorable sitio...*, 1871-1872, p. 546. El monestir de Sant Jeroni (de la Vall d'Hebron) era un cenobi emboscacat a la serra de Collserola que menava a Sant Cugat del Vallès. Per a la mobilització popular catalana, aquest indret era la principal base d'operacions per si s'havia d'atacar Barcelona o els campaments dels exèrcits que l'assetjaven. Durant els setges de 1705 i 1706, les diverses crides de sometents i miquelets tenien com a punt de reunió aquest monestir; vegeu Adrià CASES IBÁÑEZ, *Guerra i quotidianitat militar...*, 2015, p. 60 i 216.

113. Francesc SERRA i SELLARÉS, *Cardona (1705-1714)...*, 2014, p. 216.

114. Cal posar en relleu l'esforç de Francesc Serra per reconstruir gran part d'aquests fets; vegeu Francesc SERRA i SELLARÉS, *Cardona (1705-1714)...*, 2014, p. 213-222.

difícils d'abordar. Les dades de què disposem, aïllades, es desprenen de la correspondència dels germans Desvalls, que dibuixa una situació d'escassetat molt acusada. El maig de 1714, el governador de Cardona s'expressava en els següents termes: «lo deplorable estat en que se troban constituïts los oficials del regiment de V. E. exposats á una llastimosa misèria [...] se serveca dispensarlos aquells socorros competents per sa manutenció, puig sos mèrits y bon procehir mereixen de V. E. una plena atenció; no olvidant al mateix temps expressar que los soldats estan enterament despullats sens camisas y altres adminiculs necessaris, per fer lo servey y principalment sens un cabo superior que puga doctrinar lo regiment».¹¹⁵ La correspondència del marquès del Poal realitzada en aquest mateix mes de maig també denota un estat de mancança evident, i, tal com realitzava el seu germà, es veia obligat a demanar ajuda als consellers de Barcelona.¹¹⁶ Hem de tenir present que l'aspecte logístic és del tot rellevant si volem acostar-nos a la quotidianitat militar dels homes que capitanejava el marquès del Poal; un exèrcit que, si bé el seu nombre podia oscil·lar amb facilitat, rondaria els dos mil cinc-cents combatents.¹¹⁷ Cal tenir present que l'exèrcit borbònic que ocupava les principals places catalanes, a banda dels destacaments que recorrien el territori, era molt superior i a les acaballes del setge comptava amb uns cinquanta mil homes.¹¹⁸

En termes generals, podem discernir que hi havia dos grans mecanismes perquè l'exèrcit català pogués aconseguir recursos. Primerament, a partir de la valuosa acció que va dur a terme Salvador Lleonart des del Maresme. Aquest allelenc, que posseïa embarcacions fruit de la seva activitat professional, en nombroses ocasions va trencar el bloqueig marítim de Barcelona. Així, va aconseguir transportar tropes i diners cap a l'exterior, a més de mantenir la comunicació entre Villarroel i Desvalls gràcies a la correspondència que portava d'una banda a l'altra. Ell va ser l'artífex de l'expedició militar d'Antoni de Berenguer i Rafael Nebot (agost-octubre de 1713). A primers de desembre de 1713 va entregar tres mil pesos i la correspondència pertinent al governador de Cardona, Manuel Des-

valls.¹¹⁹ Dos mesos després, executà la mateixa operació, en aquest cas a Castellterçol, quan va lliurar tres mil pesos més al marquès del Poal. Durant els mesos finals del setge, Salvador Lleonart va continuar executant operacions de la mateixa envergadura.¹²⁰ Alhora, la seva activitat va permetre-li realitzar tasques d'espionatge gràcies als contactes que va establir amb personatges de la seva població natal.¹²¹

El segon mecanisme per aconseguir recursos emprat per l'exèrcit del marquès del Poal consistia, simplement, a obtenir-los del territori. Antoni Desvalls ens assenyalava que el país no volia contribuir gaire, «fent lo bastant en assistirnos ab lo pa y civada, ab la condició de serlos satisfet per V. E. donantlos recibo com sels dona als interesats per Joseph Sangles Pages de Roda, de qui puc assegurar a V. E. que serveix ab gran desinterès, zel y amor, lo empleo de comisari de grans y proveedor de somatents del país».¹²² No podem descartar, alhora, que es produïssin pràctiques coercitives per mirar d'aconseguir diners. Almenys, això es desprèn del captiveri d'alguns consellers de Santpedor, que foren empresonats al castell de Cardona entre març i abril de 1714 i que foren alliberats després que la vila hagués abonat tres-cents cinquanta dobles.¹²³ Si retornem a la citació de Joan Fàbrega de Cererols que hem transcrit més amunt, una frase també és il·lustrativa en aquest sentit: «anaven corrent per tot Catalunya, i es feien donar tot el que havien de menester, o, sinó, s'ho prenien. Amb què, entre uns i altres, no deixaven res per cases i llocs».¹²⁴

Avançaven les setmanes i l'exèrcit català, com en altres ocasions, intentava penetrar cap al Vallès per establir-se a Collserola. Altre cop, l'objectiu era atacar el cordó de setge, una autèntica fixació per a tots els resistents, tant els de l'interior de Barcelona com els de l'exterior. De la mateixa manera que succeïa des de l'inici de la campanya, però, la presència borbònica evitava qualsevol disseny d'acostament. Va ser aleshores quan va tenir lloc l'encontre militar més important al rerepaís català, precisament, en un indret del tot estratègic per arribar al Vallès. El 13 d'agost de 1714, a la riera de Talamanca i davant del castell d'aquesta pobla-

115. Citat a Francesc SERRA I SELLARÉS, *Cardona (1705-1714)*..., 2014, p. 218.

116. En una carta amb data del 19 de maig advertia que si s'havia d'acostar a les muntanyes de Collserola amb sis mil homes —aquesta era l'ordre rebuda des de la capital catalana— era imprescindible que li enviessin quinze mil pataques per pagar els sous corresponents; Mateo BRUGUERA, *Historia del memorable sitio...*, 1871-1872, p. 668.

117. La xifra de dos mil cinc-cents combatents es desprèn de la mateixa correspondència del mes de maig de 1714, quan indica que compta amb mil cinc-cents homes, i repartits per alguns paratges del territori, n'hi ha un miler més; vegeu Mateo BRUGUERA, *Historia del memorable sitio...*, 1871-1872, p. 668.

118. Francesc de CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, IV, p. 99.

119. Francesc de CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, IV, p. 62.

120. Vegeu Mateo BRUGUERA, *Historia del memorable sitio...*, 1871-1872, p. 711.

121. Ens referim a l'espia Marianna de Copons. Vegeu la trajectòria de Salvador Lleonart a Francesc SERRA I SELLARÉS, *Els herois del 1714: Els defensors de Catalunya*, Barcelona, Base, 2013, p. 202-204.

122. Hem de suposar que la població civil catalana estava exhausta després de deu anys de guerra, sobretot des de 1707, quan el territori va haver de suportar la presència dels dos exèrcits enfrontats de manera ininterrompuda. La citació, a Mateo BRUGUERA, *Historia del memorable sitio...*, 1871-1872, p. 669.

123. Mireia VILA, «Santpedor durant la Guerra de Successió», *Dovella* (Manresa), núm. 107 (2011), p. 47.

124. Joan FÀBREGA DE CEREROLS, *Llibre de coses que...*, p. 56.

ció, el marquès del Poal es va enfrontar amb dos mil cinc-cents combatents a les forces borbòniques del comte de Montemar, d'uns tres mil cinc-cents efectius. Després d'una jornada d'enfrontaments, el destacament borbònic va enretirar-se derrotat cap a Sant Llorenç Savall. El resultat final va ser de sis-centes vuitanta baixes entre morts i ferits d'ambdós bàndols.¹²⁵

En aquelles altures del setge, la situació a Barcelona era ja desesperada. Victoriosos a Talamanca, els homes d'Antoni Desvalls van dirigir-se a Olesa de Montserrat per fer el darrer esforç amb l'objectiu de socórrer la capital catalana. Els dies 20 i 21 d'agost de 1714, sent presents tots els cabdills de l'exèrcit volant, en consell de guerra es va resoldre aixecar sometent general sota el crit de «Via fora, socorro a Barcelona!». Així, l'exèrcit català pretenia enviar una columna d'uns mil homes comandats per Ermengol Amill perquè penetressin a la ciutat, mentre que la resta, uns dos mil, quedarien a l'exterior per obligar a dividir els borbònics. El resultat de l'operació va ser l'habitual, ja que el duc de Berwick va tenir coneixement dels fets i va tancar tots els passos als homes de Poal, que, després d'enfrontar-se amb els borbònics als encontorns de la riera de Rubí, van haver d'enretirar-se fins a Mura. Aquest va ser el darrer intent per aconseguir atacar el cordó de setge i poder introduir algun tipus de socors a Barcelona. Dues setmanes després, ja es produí la jornada de l'11 de setembre i l'acabament definitiu de la resistència catalana.

125. Vegeu aquest episodi i els seus condicionants en un estudi concret de Francesc SERRA i Gustau ERILL, *La darrera victòria de l'exèrcit català: La batalla de Talamanca (1714)*, Sant Vicenç de Castellet, Farell, 2009, p. 35-54.

Amb la capitulació de Barcelona també es va reglamentar l'entrega del castell de Cardona, una condició imposada pel duc de Berwick per preservar les vides i hisendes dels barcelonins. Aquesta es va fer efectiva una setmana després, el 18 de setembre de 1714, i van signar-la el comte de Montemar i Manuel Desvalls. En el transcurs d'una data a l'altra, l'exèrcit del marquès del Poal i els seus cabdills van rebre la notícia de la caiguda de la capital i tot seguit van llicenciar les seves tropes i van dirigir-se a Cardona. Els articles de la capitulació del castell eren prou generosos tenint en compte la cruesa dels fets ocorreguts durant els mesos anteriors. El document establia que tots els soldats i oficials reclosos al castell, i llurs famílies, tindrien garantides les vides i hisendes, a banda del perdó general.¹²⁶ Tòthom a Cardona va acollir-se a la capitulació, malgrat que poc després molts d'aquests cabdills emprengueren el camí de l'exili.

Cal dir que no tots els caps de la resistència van fugir del Principat. Sobre aquests homes, després que Felip V tingués coneixement dels fets i de l'indult permès pel duc de Berwick, es va ordenar que se'ls detingués. Fou llavors quan alguns d'ells tornaren a protagonitzar un nou exili. Altres que foren capturats van ser penjats a la forca. El cas més conegut és el del general Josep Moragues, que, després de ser arrossegat per un cavall pels carrers de Barcelona, fou executat, esquarterat i el seu cap penjat en una gàbia fins al 1727.

126. A banda de Cardona, també es va reglamentar l'entrega dels castells de Sarroca i Castellbell i la baronia de Bagà; vegeu el detall de les capitulacions a Francesc de CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, IV, p. 449. Per a un estudi de les capitulacions, vegeu Francesc SERRA i SELLARÉS, *Cardona (1705-1714)...*, 2014, p. 233-242.